

ОСОБЛИВОСТІ КАПІТАЛІЗАЦІЇ НА НАФТОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ “НПК-ГАЛИЧИНА”)

© Гринаш Л.П., 2013

Запропоновано схему ланцюга впливу зміни первісної вартості основних фондів на інші показники діяльності підприємства. Проаналізовано зміну первісної вартості основних засобів ВАТ “НПК-Галичина”. Сформовано схему ланцюга впливу зміни первісної вартості основних фондів на інші показники діяльності підприємства.

Ключові слова: капіталізація, нафтопереробні підприємства, первісна вартість основних засобів, переоцінка.

L. Grynash

Lviv Polytechnic National University

FEATURES OF CAPITALIZATION AT REFINERIES (FOR EXAMPLE, JSC “SPC-GALICIA”)

© Grynash L.P., 2013

Introduces the scheme of chain effect of a change of the original value of fixed assets to other indicators of the enterprise. Analyzed the change of the original value of fixed assets of JSC “SPC-Galicia”. Formed circuit diagram impact of changing the original value of fixed assets to other indicators of the enterprise.

Key words: capitalization, oil refineries, the original value of fixed assets revaluation.

Постановка проблеми. Основні засоби становлять головну частину капіталу будь-якої компанії. Цим пояснюється те, що від раціонального і ефективного використання цих засобів значною мірою залежить прибуткова діяльність підприємства, загалом.

Відповідним недоліком наявних методів обґрунтування і аналізування ефективності використання основних засобів підприємства є те, що в економічній теорії не створено методу для об'єктивного визначення їхнього стану. Зазвичай, застосовують порівняльні методи, які дають змогу визначати позитивну або негативну тенденцію. Наприклад, покращення або погіршення показників фондовіддачі, коефіцієнта ефективності (прибутковості), фондооснащеності праці тощо. Без сумніву, потрібно виконувати і такі дослідження. Але важливішими є дослідження, коли можна точно встановити, якому значенню має відповідати той чи інший показник, враховуючи конкретні умови розглянутого підприємства. На жаль, таких досліджень в економічній теорії майже не виконують.

Огляд останніх досліджень. Відомо багато публікацій, у яких проаналізовано ефективність використання основних засобів підприємств [1–4 та ін. 1, с. 105–115; 2, с. 24–229; 3, с. 78–88], але існує дуже мало досліджень, в яких показано кількісне обґрунтування капіталізації цих основних засобів. Їхнім відповідним недоліком є те, що в запропонованих у них методах практично не використовується будь-яка система теоретично-обґрунтованих константних показників, без якої, на нашу думку, економіка не може перетворитись на “точну науку” (тобто теоретично прогнозовану). Тому одним із завдань дослідження є створення теоретичних положень з кількісного обґрунтування

економічної ефективності використання основних засобів нафтопереробних підприємств та їх капіталізації, оскільки це, на нашу думку, дасть змогу встановлювати межу між теоретично-обґрунтованим приростом прибутковості діяльності підприємства і фіктивним.

Метою статті є встановлення можливих причин проведення такої капіталізації; визначення методів її проведення; встановлення можливих наслідків від її проведення.

Основний зміст. Як об'єкт дослідження особливостей капіталізації українських НПЗ обрано ВАТ “Нафтопереробний комплекс - Галичина”. Такий вибір зумовлений тим, що на цьому підприємстві спостерігається найбільша капіталізація серед українських НПЗ.

Для проведення об'єктивнішого дослідження тенденцій розвитку цього підприємства необхідно розглядати тривалий період. Це доцільно, тому що протягом нетривалого періоду можуть відбуватись процеси, які зовсім не є характерними для розглянутого підприємства (це може бути період кризи, або навпаки значного піднесення тощо). З іншого боку, такий період має бути не надто довгим, оскільки за цей час відбуваються як якісні зміни, так і кількісні. Тому будь-яке підприємство, яким воно було двадцять років назад і теперішнє, за своєю сутністю здебільшого зовсім різні. Тому оптимальний термін для такого дослідження, на нашу думку, становить 8–12 років.

Показники діяльності ВАТ “Нафтопереробний комплекс - Галичина” для більшої наочності наведено на графіку зміни первісної вартості основних засобів, яка відбувалась на цьому підприємстві протягом десяти років (рис. 1).

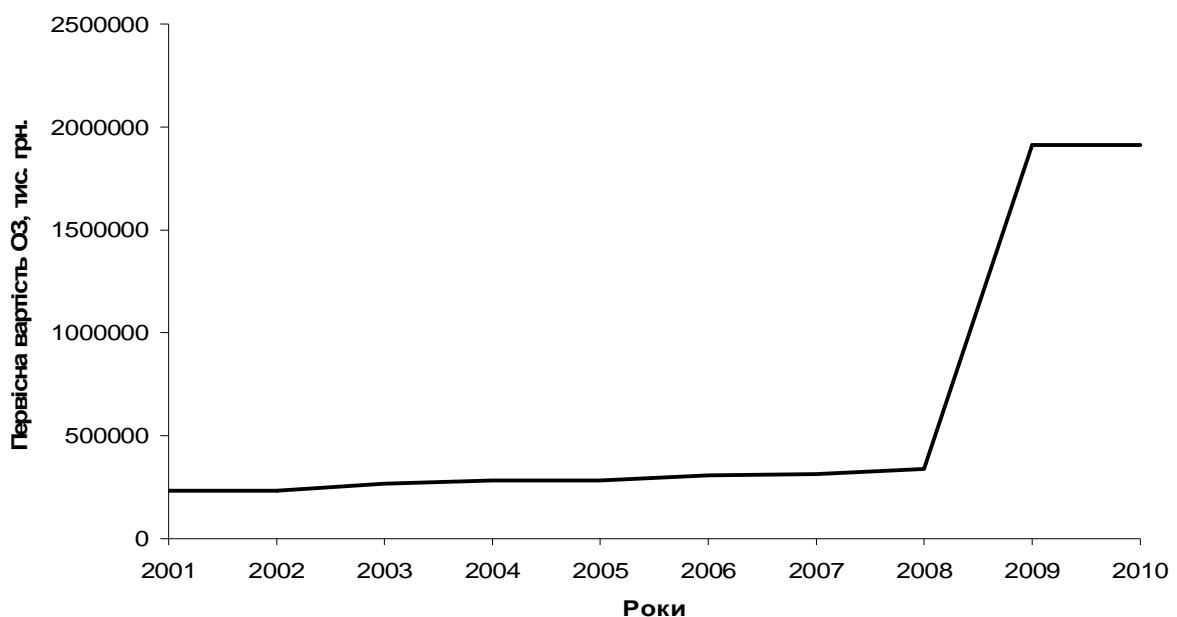
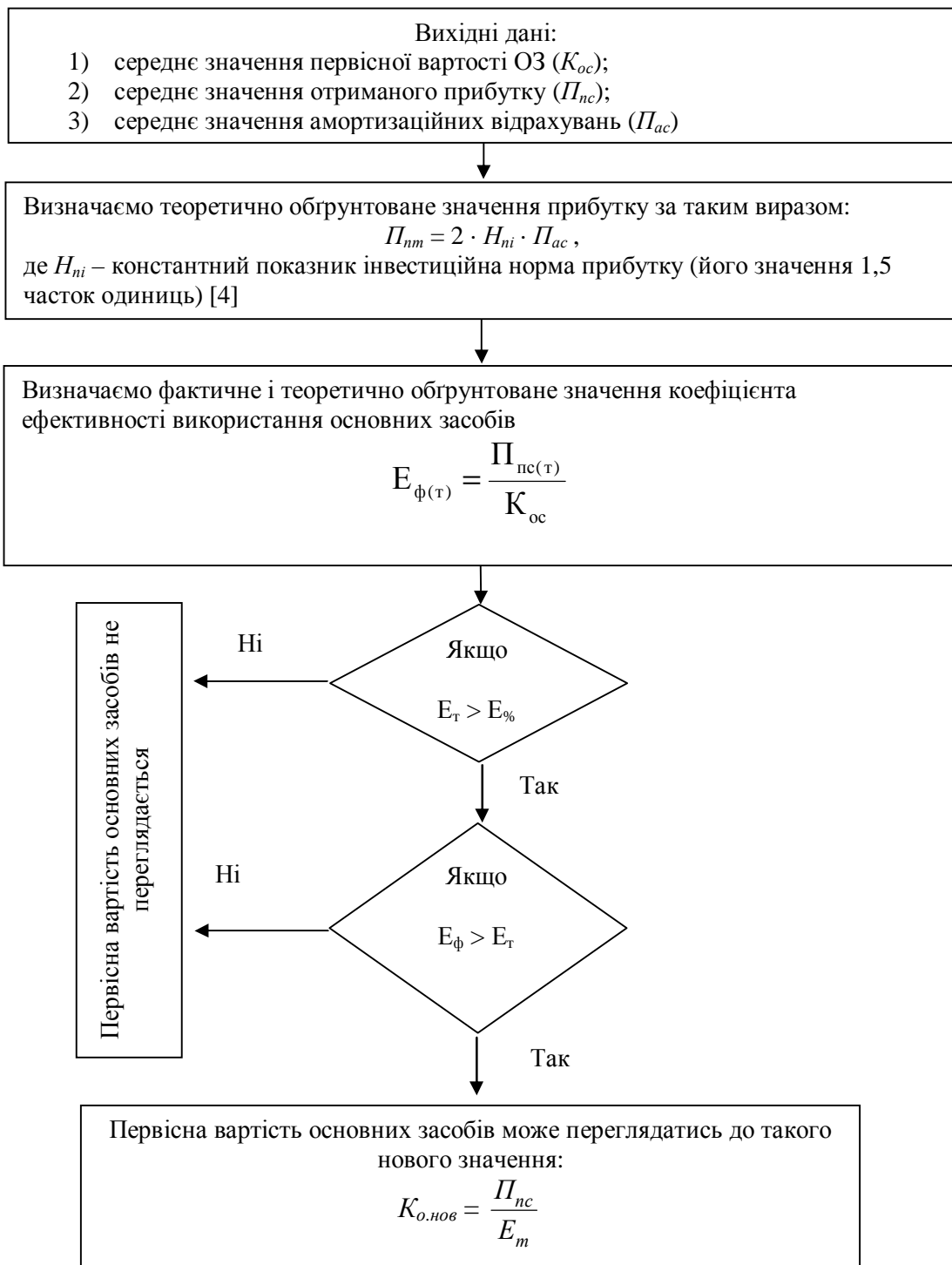

Рис. 1. Графік зміни первісної вартості основних засобів ВАТ “Нафтопереробний комплекс - Галичина”
Примітка: власна побудова на основі звітності підприємства

З рис. 1 видно, що протягом всього розглянутого періоду спостерігається поступове зростання первісної вартості основних засобів підприємства, окрім одного 2009 року, коли відбувся значний стрибок (зростання майже у шість разів) значення цього показника.

У теоретичному сенсі таке зростання може відбуватись, якщо фактична ринкова вартість підприємства (вартість його функціонуючого капіталу, тобто споживана вартість) значно перевищує його первісну вартість (спожиту вартість). Виникає питання, як це можна встановити?

Загальна схема розрахунку виконується у такій послідовності (рис. 2).

*Рис. 2. Схема послідовності перерахунку нового значення первісної вартості основних засобів підприємства, де $E_{\%}$ – банківський процент
Примітка: власна розробка*

Для того, щоб переконатись як впливає тривалість розглянутого періоду на обґрунтованість прийнятого рішення, розглянемо два варіанти:

- у першому розглядаються показники за останні три роки;
- у другому – за десять років.

Вихідні дані для першого варіанта наведено у табл. 1

**Вихідні дані і розрахунок середніх значень показників
за першим варіантом (три роки), тис. грн.**

Назва показника	Роки			Середнє значення
	2006	2007	2008	
Первісна вартість основних засобів	304644	311139	335836	317206
Прибуток від операційної діяльності	0 ¹	33976	146305	90141
Амортизаційні відрахування	12479	17656	16013	15383

Примітки: розраховано на підставі вихідних даних з підприємства;

1 – збитки у такому разі не враховуються

Знаючи ці середні значення показників, можемо визначити теоретично обґрунтоване значення прибутку за виразом

$$P_{nm} = 2 \cdot H_{ni} \cdot P_{ac} \quad (1)$$

$$P_{nm} = 2 \cdot 1,5 \cdot 15383 = 46149 \text{ (тис. грн.)},$$

і фактичне й теоретично обґрунтоване значення коефіцієнта ефективності використання основних засобів за формулами

$$E_{\phi} = \frac{P_{nc}}{K_{oc}}, \quad (2)$$

$$E_m = \frac{P_{nm}}{K_{oc}}, \quad (3)$$

а, підставляючи числові значення, отримаємо

$$E_{\phi} = \frac{90141}{317206} = 0,284 \text{ ,}$$

$$E_m = \frac{46149}{317206} = 0,145$$

Якщо врахувати, що середньостатистична відсоткова ставка банківського проценту для довгострокового кредиту в розвинених країнах не перевищує 10–12 % (в Україні це відповідало валютному кредиту, але він тепер заборонений), то можна скласти таку нерівність:

$$(E_{\phi} = 0,284) > (E_m = 0,145) > (E_{\%} = 0,12).$$

Оскільки дотримання цієї нерівності дає змогу виконувати перерахунок первісної вартості основних засобів, то підставивши необхідні значення у вираз

$$K_{o.нов} = \frac{P_{nc}}{E_{\phi}}, \quad (4)$$

можемо отримати

$$K_{o.нов} = \frac{90141}{0,145} = 621662 \text{ тис. грн.}$$

Висновок: якщо брати до уваги діяльність підприємства за ці останні роки, то теоретично обґрунтоване значення зростання первісної вартості основних засобів мало становити 621662 тис.грн., а фактично зростання становило 1911415 тис. грн., що є більшим, ніж у три рази.

Вихідні дані для другого варіанта наведено у табл. 2.

**Вихідні дані і розрахунок середніх значень показників
за другим варіантом (вісім років), тис. грн.**

Назва показника	Роки								Середнє значення
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Первісна вартість ОЗ	237548	236457	264805	282290	283437	304644	311139	335836	282019,5
Прибуток від операційної діяльності	1822	14308	27907	0	13736	0	33976	146305	29756,7
Амортизаційні відрахування	17041	7426	9445	10925	14055	12479	17656	16013	13130

Примітка: розраховано на підставі вихідних даних з підприємства

Виконаємо розрахунок за попереднім алгоритмом (рис. 2).

За виразом (1) визначаємо теоретично обґрунтоване значення прибутку

$$P_{nm} = 2 \cdot 1,5 \cdot 13130 = 39390 \text{ (тис. грн.)},$$

Визначаємо фактичне й теоретично обґрунтоване значення коефіцієнта ефективності використання основних засобів за формулами (2) і (3)

$$E_{\phi} = \frac{29756,5}{282019,5} = 0,105, \quad E_m = \frac{39390}{282019,5} = 0,139.$$

Оскільки теоретичне значення цього показника перевищує його фактичне значення, що не відповідає запропонованому алгоритму, тому можна дійти висновку, що збільшувати первісну вартість основних засобів цього підприємства не потрібно (це надто ризиковий захід, який в стратегічному сенсі тільки погіршить показники діяльності цього підприємства, що фактично на ньому і спостерігається). Після розгляду цих двох прикладів можна зробити такий узагальнювальний висновок: формально на ВАТ “Нафтопереробний комплекс - Галичина” могли переоцінити первісну вартість основних засобів, але вона мала зрости приблизно у два рази, а не у шість разів як фактично відбулося; в стратегічному сенсі така переоцінка не є обґрунтованою, оскільки погіршує показники діяльності цього підприємства.

На другому етапі дослідження треба встановити як реалізувався цей механізм переоцінки. У табл. 3 показано як відбувався механізм такої переоцінки у Примітках до річної фінансової звітності (форма 5) в другій її частині “Основні засоби”. Для того, щоб легше зорієнтуватися, які елементи дооцінені на більшу величину, а які на меншу, у табл. 3 показано відсоток зростання дооцінених груп основних засобів, а не абсолютне їх значення.

Таблиця 3

Відсоток зростання дооцінених груп основних засобів

Групи основних засобів	Залишок на початок року		Надійшло за рік	Дооцінка			
	первісна вартість	знос		первісної вартості	Відсоток дооцінки	зносу	Відсоток дооцінки
Земельні ділянки	28081	0	0	0	0	0	0
Інвестиційна нерухомість	2298	1171	0	20151	877	10378	886
Машини та обладнання	132234	86418	10049	697218	527	554927	642
Будинки, споруди та передавальні пристрої	153079	81690	1375	685907	448	438654	537

Транспортні засоби	15855	11001	32	167693	1058	142978	1300
Інструменти, прилади, інвентар	4351	2147	80	13245	304	10024	467
Багаторічні насадження	32	26	0	340	1063	286	1100
Інші основні засоби	107	84	1	713	666	636	757
Бібліотечні фонди	33	33	3	0	0	0	0
Малоцінні необоротні матеріальні активи	2031	2031	99	0	0	0	0
Інші необоротні матеріальні активи	33	33	0	0	0	0	0
Разом	338134	184634	11639	1585267	468	1157883	627

Примітка: розраховано на підставі матеріалів підприємства

З табл. 3 видно, що найбільше дооцінено дві групи основних засобів – це “Багаторічні насадження” (1063 % або у 10,63 разів) і “Транспортні засоби” (1058 % або у 10,58 разів). Але якщо аналізувати за максимальним приростом сум дооцінки, то на першому місці опиниться група основних засобів “Машини та обладнання”, сума яких зросла на 697218 тис. грн., тобто відсоток дооцінки збільшився на 527 %. А на другому місці – “Будинки, споруди та передавальні пристрої” із сумою дооцінки 685907 тис. грн. Ці два види основних засобів становлять основну (базову) суму переоцінки.

Якщо порівнювати, на що зроблено більшу дооцінку на первісну вартість основних засобів, чи на їх знос, то з табл. 3 можна встановити, що знос основних засобів дооцінили більше (на 627 %), а їх первісну вартість – тільки на 468 %.

Попередній висновок можна сформулювати так: основним недоліком виконаного переоцінювання є те, що відсутнє теоретичне обґрунтування його проведення і встановлення сум дооцінки, як первісної вартості основних засобів, так і величини їх зносу.

Третім етапом дослідження цього підприємства є встановлення можливих економічних наслідків від проведення цієї переоцінки. Зміна первісної вартості підприємства має комплексний вплив практично на всі показники діяльності підприємства. Але первинний ланцюг впливу має таку схему (рис. 3).

Рис.3. Схема ланцюга впливу зміни первісної вартості основних фондів на інші показники діяльності підприємства.

Примітка: власна побудова; пунктирною лінією показані елементи, які не є предметом дослідження

Без сумніву, що зміна первісної вартості основних засобів, яка відбулась у другій половині 2009 р., вплинула на значення амортизаційних відрахувань. Зміну їх суми показано на рис. 4.

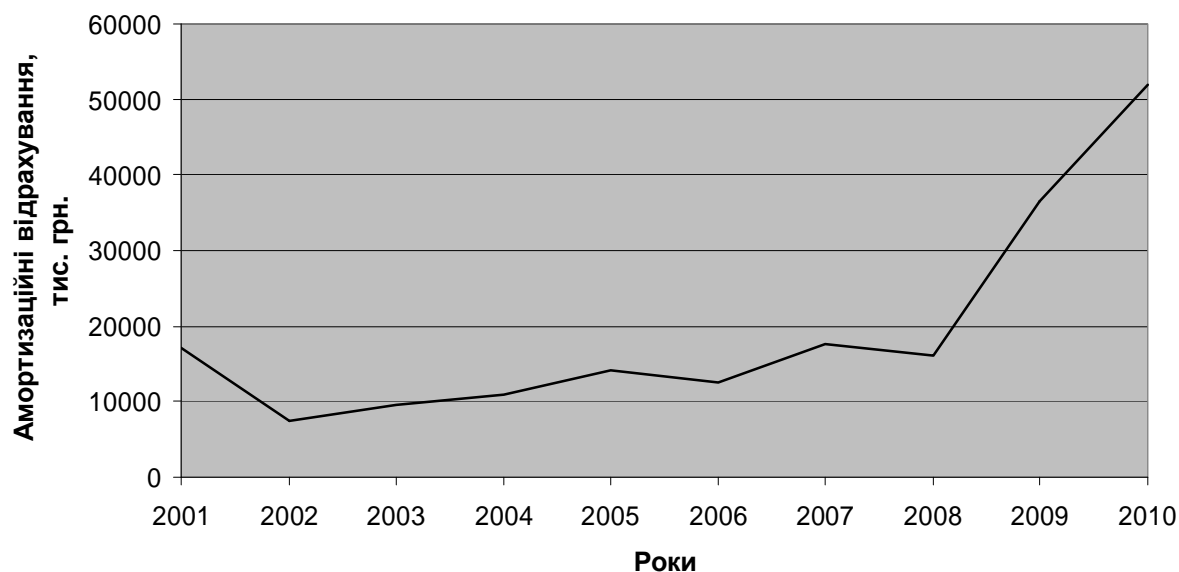

Рис. 4. Зміна значень амортизаційних відрахувань на ВАТ “Нафтопереробний комплекс - Галичина” протягом розглянутого періоду

Примітка: побудовано на підставі звітності підприємства

Очевидно, що таке зростання сум амортизаційних відрахувань вплине на величину собівартості продукції – зумовить її зростання, а остання вплине на зменшення величини прибутку і прибутковості підприємства, загалом. Якщо продовжувати це мале коло ланцюга перетворень, то треба повертатись до початкового моменту – коригувати первісну вартість основних засобів.

Результатом дії всіх цих чинників є те, що з позицій власників підприємства значно простіше і “вигіднішим” стає займатися купівлею і продажем готової продукції, ніж її виготовленням і реалізацією (особливо враховуючи монопольне положення цих підприємств). Але такий розвиток подій може спричинити повне зникнення цієї галузі і втрату тисячі робочих місць та енергетично-ресурсної незалежності країни.

Висновки. Можна дійти таких висновків:

- будь-яка зміна прибутку і прибутковості не може бути підставою для зміни первісної вартості основних засобів підприємства (його капіталізації);
- проведення капіталізації (зростання первісної вартості основних засобів) має бути обґрунтоване показниками підприємства, які охоплюють тривалий період його експлуатації (8–12 років);
- суми дооцінки і уцінки первісної вартості основних засобів та їх зносу мають бути теоретично обґрунтованими.

1. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства [Текст] : монографія / Є.В. Мних, А. Д. Бутко, О. Ю. Большакова та ін. – К. : КНТЕУ, 2005. – 232 с. 2. Брюховецька Н.Ю. Підходи до визначення капіталізації підприємств // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. 2007. – Вип. 31–1. – С. 224–229. 3. Герасимчук В. Г. У пошуках “ефективності” управління інноваційним розвитком. / В. Г. Герасимчук // Вісник Нац. ун-ту водного господарства та природокористування. – 2009 р. – Вип. 3 (47) Секція Економіка. Частина III. – С. 78–88. 4. Гринаш Л.П. Капіталізація нафтопереробних підприємств на засадах інноваційного розвитку: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Гринаш Л.П. Нац. ун-т “Львівська політехніка”, 2012. – 190 с.